

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

UZNESENIE

Ústavného súdu Slovenskej republiky

I. ÚS 619/2024-10

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu senátu Miloša Maďara a zo sudcov Jany Baricovej a Miroslava Duriša (sudca spravodajca) v konaní podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky o ústavnej sťažnosti sťažovateľa [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], proti uzneseniu Okresného súdu Žilina č. k. 36T/142/2014-150 z 22. februára 2024 takto

r o z h o d o l :

1. Ústavnú sťažnosť **o d m i e t a** .
2. Žiadosti o ustanovenie právneho zástupcu **n e v y h o v u j e** .

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavná sťažnosť sťažovateľa a skutkový stav veci

1. Sťažovateľ označený v záhlaví tohto rozhodnutia sa ústavnou sťažnosťou doručенou ústavnému súdu emailom 6. septembra 2024 a doplnenou 18. septembra 2024 domáha vyslovenia porušenia základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), základného práva na prejednanie svojej veci bez zbytočných prieťahov podľa čl. 48 ods. 2 ústavy a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) uznesením okresného súdu č. k. 36T/142/2014-150 z 22. februára 2024. Domáha sa zrušenia napadnutého uznesenia a vrátenia veci okresnému súdu na ďalšie konanie a rozhodnutie. Sťažovateľ v doplnení ústavnej sťažnosti požiadal aj o ustanovenie právneho zástupcu.

2. Z ústavnej sťažnosti vyplýva, že uznesením vyššieho súdneho úradníka okresného súdu č. k. 36T/142/2014-118 z 13. augusta 2019 bol sťažovateľ zaviazaný nahradiť štátu vyplatenú odmenu a náhradu hotových výdavkov ustanovenému obhajcovi vo výške 747,54 eur.

3. Proti tomuto uzneseniu podal sťažovateľ sťažnosť, o ktorej rozhodol okresný súd samosudkyňou napadnutým uznesením tak, že sťažnosť zamietol. Okresný súd poukázal na to, že sťažovateľ bol právoplatne uznaný vinným a jeho obhajcovi bola zo štátnych prostriedkov vyplatená odmena vo výške 747,54 eur. Sťažovateľovi bol 25. augusta 2022 doručený dotazník o majetkových a zárobkových pomeroch, ktorý sťažovateľ vyplnený doručil okresnému súdu 26. septembra 2022. V dotazníku uviedol, že je ženatý, nezamestnaný a má jedno maloleté dieťa.

4. Okresný súd, vychádzajúc z obsahu spisu a obsahu podanej sťažnosti, nezistil také skutočnosti, ktoré by odôvodňovali nárok sťažovateľa na bezplatnú obhajobu, resp. na obhajobu za zníženú náhradu. Okresný súd pred rozhodnutím vykonal 22. februára 2024 lustráciu v sociálnej poisťovni, z ktorej vyplynulo, že sťažovateľ mal vymeriavací základ v septembri 2023 vo výške 1 180,87 eur, v októbri 2023 vo výške 1 189,46 eur, v novembri 2023 vo výške 1 203,35 eur, v decembri 2023 vo výške 505,94 eur a v januári 2024 vo výške 711,85 eur. Z týchto dôvodov považovala samosudkyňa za správny postup vyššieho súdneho úradníka, ktorý sťažovateľovi uložil povinnosť nahradiť štátu trovy obhajoby vyplatené ustanovenému obhajcovi, keďže boli splnené zákonné podmienky na tento postup podľa § 555 ods. 1 písm. c) a § 556 ods. 1 Trestného poriadku (právoplatne uznaná vina, uhradenie trov obhajoby a neexistencia nároku na bezplatnú obhajobu). Okresný súd zároveň sťažovateľovi nepovolil zaplatiť túto sumu v splátkach.

II.

Argumentácia sťažovateľa

5. Podstatou argumentácie sťažovateľa je námietka, že okresný súd sa nevysporiadal s dôkazmi, ktoré predložil a z ktorých vyplývalo, že má nárok na bezplatnú obhajobu, preto sú právne závery okresného súdu arbitrárne a zjavne neodôvodnené. Okresný súd v danej veci taktiež nerozhodol bez zbytočných prietáhov.

6. Sťažovateľ argumentuje, že okresný súd rozhodol v danej veci nesprávne a nespravodlivo a v rozpore s § 555 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku. Okresnému súdu doručil 26. septembra 2022 vyplnené tlačivo – potvrdenie o majetkových a zárobkových pomeroch, potvrdenie Sociálnej poisťovne Žilina z 23. septembra 2022 o vyplácaní dávky v nezamestnanosti v období od 22. marca 2022 do 31. augusta 2022 a taktiež potvrdenie Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny Žilina o evidencii uchádzačov o zamestnanie. Dňa 10. októbra 2022 doručil aj potvrdenie Daňového úradu Žilina.

7. Okresný súd pritom v napadnutom uznesení uviedol, že zo sťažnosti nevyplývajú také okolnosti, ktoré by odôvodňovali nárok na bezplatnú obhajobu, resp. na obhajobu za zníženú náhradu. Sťažovateľ s týmto právnym záverom nesúhlasí, pričom poukazuje na to, že z predložených dokladov vyplývalo, že bol evidovaný ako uchádzač o zamestnanie a poberal dávky v nezamestnanosti. Okresnému súdu bola známa skutočnosť, že spolu s manželkou, ktorá bola vtedy na materskej dovolenke, vychovávajú maloletú dcéru narodenú v roku 2020. Obdobne mal vedomosť o tom, že za prenájom 2-izbového bytu vtedy platili mesačne nájom 550 eur.

8. Okresný súd spôsobil vo veci prietáhy, ak by konal bez zbytočných prietáhov, mal by sťažovateľ nárok na bezplatnú obhajobu v zmysle § 555 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku.

9. V dodatočne doručenej ústavnej sťažnosti sťažovateľ doplnil svoju argumentáciu. Poukázal na to, že okresný súd mal vychádzať z dôkazov doručených 22. septembra 2022 a 10. októbra 2022. Rozhodujúcimi sú skutočnosti uplatnené v danom čase. Okresný súd požiadal po 16 mesiacoch od doručenia uvedených dôkazov nanovo o lustráciu Sociálnu poisťovňu, sťažovateľovi však nedal novú možnosť uplatniť nárok na bezplatnú obhajobu v zmysle § 558 ods. 2 Trestného poriadku doručením nového tlačiva (potvrdenie o majetkových a zárobkových pomeroch), v ktorom by sa nanovo zohľadňovala výchova maloletého dieťaťa, aktuálny stav manželky, bytové pomery a pod.

10. Sťažovateľ zároveň požiadal o ustanovenie právneho zástupcu v konaní pred ústavným súdom, keďže jeho príjem mu neumožňuje úhradu advokátskych taríf.

III.

Predbežné prerokovanie ústavnej sťažnosti

11. Ústavný súd ústavnú sťažnosť sťažovateľa predbežne prerokoval na neverejnom zasadnutí senátu ústavného súdu podľa § 56 ods. 1 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) a zisťoval, či ústavná sťažnosť obsahuje všeobecné náležitosti podania (§ 39 zákona o ústavnom súde), všeobecné náležitosti návrhu na začatie konania (§ 43 zákona o ústavnom súde), osobitné náležitosti ústavnej sťažnosti (§ 123, § 124 a § 132 ods. 1 a 2 zákona o ústavnom súde) a či nie sú dané dôvody na jej odmietnutie podľa § 56 ods. 2 zákona o ústavnom súde.

12. Keďže sťažovateľ nie je zastúpený advokátom (§ 34 ods. 1 a § 43 ods. 3 zákona o ústavnom súde), ústavný súd pred tým, ako sa začal zaoberať podstatou ústavnej sťažnosti, skúmal, do akej miery nedostatok právneho zastúpenia bráni jej kvázimeritórnemu prejednaniu. Berúc do úvahy skutočnosť, že ústavná sťažnosť obsahuje, odhliadnuc od nedostatku právneho zastúpenia, všeobecné, ako aj osobitné náležitosti požadované zákonom o ústavnom súde, ústavný súd uplatnením materiálneho prístupu k ochrane ústavnosti, a tým aj k ochrane práv a slobôd fyzickej osoby, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou jeho rozhodovacej činnosti (k tomu pozri aj II. ÚS 51/2017, II. ÚS 782/2014), vychádzajúc z obsahu ústavnej sťažnosti, pristúpil k jej predbežnému posúdeniu (m. m. I. ÚS 193/2024).

III.1. K namietanému porušeniu základného práva na súdnu ochranu a práva na spravodlivé súdne konanie:

13. Podľa konštantnej judikatúry ústavného súdu o zjavne neopodstatnenú sťažnosť ide vtedy, keď namietaným postupom alebo namietaným rozhodnutím príslušného orgánu verejnej moci nemohlo dôjsť k porušeniu základného práva alebo slobody, ktoré označil sťažovateľ, a to buď pre nedostatok príčinnej súvislosti medzi označeným postupom alebo rozhodnutím príslušného orgánu verejnej moci a základným právom alebo slobodou, ktorých porušenie sa namietalo, prípadne z iných dôvodov. Za zjavne neopodstatnenú sťažnosť preto možno považovať takú, pri ktorej predbežnom prerokovaní ústavný súd nezistil žiadnu možnosť porušenia označeného základného práva alebo slobody, ktorej reálnosť by mohol posúdiť po jej prijatí na ďalšie konanie (I. ÚS 66/98, tiež napr. I. ÚS 4/00, II. ÚS 101/03, III. ÚS 263/03, IV. ÚS 136/05, II. ÚS 98/06, III. ÚS 300/06, III. ÚS 198/07, III. ÚS 79/2012).

14. Ústavný súd vo svojej ustálenej judikatúre, poukazujúc na svoje ústavné postavenie (čl. 124 ústavy), opakovane zdôrazňuje, že vo veciach patriacich do právomoci všeobecných súdov nie je alternatívnou ani mimoriadnou opravnou inštanciou (m. m. II. ÚS 1/95, II. ÚS 21/96), a preto nie je zásadne oprávnený preskúmať a posudzovať právne názory všeobecného súdu, ktoré ho pri výklade a uplatňovaní zákonov viedli k rozhodnutiu vo veci samej, ani preskúmať, či v konaní pred všeobecným súdom bol náležite zistený skutkový stav a aké skutkové a právne závery zo skutkového stavu všeobecný súd vyvodil. Úloha ústavného súdu sa obmedzuje na kontrolu zlučiteľnosti účinkov takejto interpretácie a aplikácie s ústavou, prípadne medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách. Do sféry pôsobnosti všeobecných súdov môže ústavný súd zasiahnuť len vtedy, ak by ich konanie alebo rozhodovanie bolo zjavne nedôvodné alebo arbitrárne, a tak z ústavného hľadiska neospravedliteľné a neudržateľné, a zároveň by malo za následok porušenie niektorého základného práva alebo slobody (m. m. I. ÚS 13/00, I. ÚS 139/02, III. ÚS 180/02). O svojvôli, resp. arbitrárnosti pri výklade alebo aplikácii zákonného predpisu všeobecným súdom by bolo možné uvažovať vtedy, ak by sa jeho názor natoľko odchyľil od znenia príslušných ustanovení, že by zásadne poprel ich účel a význam (napr. I. ÚS 115/02, I. ÚS 176/03).

15. V tejto súvislosti považuje ústavný súd za potrebné poukázať aj na svoj ustálený právny názor, v zmysle ktorého rozhodnutie a postup všeobecného súdu, ktoré sú v súlade s platným a účinným zákonom (na vec aplikovateľnými procesnoprávnymi a hmotnoprávnymi predpismi), nemožno kvalifikovať ako porušovanie základných ľudských práv (m. m. napr. I. ÚS 8/96, I. ÚS 6/97, II. ÚS 81/00).

16. Obsahom práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy je *ratione materiae* aj právo na rozhodnutie o trovách konania, resp. o náhrade trov konania v súlade so zákonom. Práva na súdnu ochranu a v jeho rámci náhrady trov súdneho konania sa možno domáhať len spôsobom a v medziach zákona, ktorý upravuje podmienky na jej priznanie (čl. 51 ods. 1 ústavy). V súvislosti s nastolenou problematikou ústavný súd stabilne judikuje, že iba celkom výnimočne podrobnejšie preskúmava rozhodnutia všeobecných súdov o trovách konania. Problematika náhrady trov konania by totiž mohla dosiahnuť ústavnoprávny rozmer len v prípade extrémneho vybočenia z pravidiel upravujúcich toto konanie, k čomu by mohlo dôjsť najmä na základe takej interpretácie a aplikácie príslušných ustanovení zákona, ktorá by v sebe zahŕňala črty svojvôle (m. m. IV. ÚS 170/08, IV. ÚS 248/08, II. ÚS 64/09, IV. ÚS 182/09, I. ÚS 156/2010, IV. ÚS 40/2011, II. ÚS 357/2016, II. ÚS 681/2016, IV. ÚS 604/2018).

17. Ústavný súd pri posudzovaní problematiky trov konania, t. j. problematiky vo vzťahu k predmetu konania pred všeobecnými súdmi vedľajšej, postupuje nanajvýš zdržanlivo a k zrušeniu napádaného rozhodnutia o trovách konania sa uchýli iba výnimočne, napr. keď zistí, že došlo k porušeniu práva na súdnu ochranu extrémnym spôsobom alebo že bolo zasiahnuté aj iné základné právo (m. m. II. ÚS 78/03, II. ÚS 31/04, IV. ÚS 45/06, I. ÚS 156/2010, IV. ÚS 311/2012, IV. ÚS 210/2013, IV. ÚS 192/2014, IV. ÚS 604/2018).

18. Uvedené právne závery týkajúce sa rozhodovania súdov o trovách konania ústavný súd sformuloval predovšetkým v kontexte rozhodovania všeobecných súdov v civilných veciach. Uvedené právne závery však možno bez ďalšieho primeraným spôsobom uplatňovať aj pri rozhodovaní o trovách konania v trestnom konaní.

19. Vychádzajúc z odôvodnenia napadnutého uznesenia, ústavný súd dospel k záveru, že okresný súd v napadnutom uznesení venoval sťažovateľovej veci náležitú pozornosť a vysporiadal sa s ňou ústavne akceptovateľne. Ústavný súd konštatuje, že okresný súd poskytol primeranú odpoveď na to, prečo sťažovateľovi nepriznal nárok na bezplatnú obhajobu, resp. na obhajobu za zníženú náhradu. Myšlienkové úvahy okresného súdu vo veci sťažovateľa sú zrozumiteľné, možno spätne preskúmať, akým spôsobom dospel k vymedzenému záveru. Ústavný súd právne závery okresného súdu nepovažuje za arbitrárne a ani zjavne neodôvodnené, preto sú ústavne udržateľné. Relevantné je, že v čase rozhodovania o sťažnosti sťažovateľa proti uzneseniu vyššieho súdneho úradníka mal okresný súd k dispozícii aktuálne podklady o pomeroch sťažovateľa, ktoré získal lustráciou Sociálnej poisťovne. Neobstojí námietka sťažovateľa, že ak by okresný súd rozhodoval bez zbytočných prietáhov, bol by mu priznaný nárok na bezplatnú obhajobu. Vychádzal zrejme z toho, že plynutím času sa mu zlepšili pomery, ktoré následne viedli k záveru, že nemá nárok na bezplatnú obhajobu. Uvedená úvaha je špekulatívna a hypotetická, okresný súd rozhodol na základe pomerov v čase rozhodovania o jeho sťažnosti, vychádzal teda z aktuálnych a dostatočných podkladov, čo nemožno považovať za arbitrárny, ústavne neakceptovateľný postup.

20. Na základe uvedeného ústavný súd ústavnú sťažnosť sťažovateľa odmietol v tejto časti ako zjavne neopodstatnenú podľa § 56 ods. 2 písm. g) zákona o ústavnom súde (výrok 1 tohto uznesenia).

III.2. K namietanému porušeniu základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov:

21. Pri výklade základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov podľa čl. 48 ods. 2 ústavy si ústavný súd osvojil judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) k čl. 6 ods. 1 dohovoru, pokiaľ ide o právo na prejednanie záležitosti v primeranej lehote, preto v obsahu týchto práv nemožno vidieť zásadnú odlišnosť (napr. II. ÚS 55/98, I. ÚS 280/08, I. ÚS 326/2010).

22. Súčasťou stabilnej rozhodovacej činnosti ústavného súdu je názor, v zmysle ktorého sa ochrana základnému právu podľa čl. 48 ods. 2 ústavy poskytuje v konaní pred ústavným súdom len vtedy, ak v čase uplatnenia tejto ochrany porušovanie základného práva označenými orgánmi verejnej moci (v tomto prípade všeobecným súdom) ešte trvalo. Ak v čase, keď došla sťažnosť ústavnému súdu, už nemôže dochádzať k porušovaniu označeného základného práva podľa čl. 48 ods. 2 ústavy, ústavný súd sťažnosť odmietne, vychádzajúc pritom z účelu týchto práv, ktorých spoločným menovateľom je odstránenie stavu právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia orgánu verejnej moci. Inými slovami, ústavný súd poskytuje ochranu práv podľa čl. 48 ods. 2 ústavy len vtedy, ak v čase uplatnenia tejto ochrany porušenie základného práva ešte trvalo alebo k jeho porušeniu dochádza (I. ÚS 34/99, III. ÚS 20/00, I. ÚS 22/01, II. ÚS 204/03, IV. ÚS 102/05). Uvedený právny názor ústavného súdu je akceptovaný aj judikatúrou ESLP (Miroslav Mazurek v. Slovenská republika z 3. 3. 2009, sťažnosť č. 16970/05) vo vzťahu k právu podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.

23. V prerokúvanej veci je zjavné, že v čase podania ústavnej sťažnosti rozhodovanie vo veci náhrady trov obhajoby bolo právoplatne skončené (napadnuté uznesenie nadobudlo právoplatnosť 22. februára 2024). Sťažovateľ takto podal ústavnú sťažnosť v čase, keď už nemohlo dochádzať k porušovaniu označeného základného práva podľa čl. 48 ods. 2 ústavy.

24. Na základe uvedeného ústavný súd ústavnú sťažnosť sťažovateľa odmietol aj v tejto časti ako zjavne neopodstatnenú podľa § 56 ods. 2 písm. g) zákona o ústavnom súde (výrok 1 tohto uznesenia).

25. Nad rámec veci ústavný súd poukazuje na to, že Trestný poriadok v § 55 ods. 3 zakotvuje inštitút sťažnosti pre nečinnosť, ktorou sa ktorákolvek zo strán trestného konania môže domáhať, aby nadriadený súd určil primeranú lehotu na uskutočnenie namietaného úkonu, a to v situácii, ak je dôvodný predpoklad, že došlo k prietahom v príprave prejednávania veci súdom, v určení termínu konania a rozhodnutia alebo k prietahom vo vyhotovovaní súdneho rozhodnutia. Uvedenú sťažnosť na prietahy je potrebné podľa judikatúry ústavného súdu považovať za účinný prostriedok nápravy, prostredníctvom ktorého sa sťažovateľ mohol účinne domáhať ochrany svojich práv, ktorých porušenie namietal, pred nadriadeným súdom (porovnaj napr. I. ÚS 337/06, I. ÚS 168/2015).

26. Sťažovateľ v ústavnej sťažnosti neuvádza a ani nepreukazuje, že uvedený právny prostriedok nápravy pred rozhodnutím okresného súdu o náhrade trov obhajoby využil. Ak by teda daná právna vec nebola v čase podania ústavnej sťažnosti právoplatne skončená, nevyužitie dostupného a účinného právneho prostriedku nápravy by viedlo k odmietnutiu ústavnej sťažnosti ako neprípustnej podľa § 56 ods. 2 písm. d) v spojení s § 132 ods. 2 zákona o ústavnom súde.

IV.

K žiadosti sťažovateľa na ustanovenie právneho zástupcu

27. Sťažovateľ v ústavnej sťažnosti požiadal o ustanovenie právneho zástupcu z dôvodu, že jeho finančné a majetkové pomery mu nedovoľujú zvoliť si právneho zástupcu na vlastné náklady.

28. Žiadostiam sťažovateľov o ustanovenie právneho zástupcu ústavný súd vyhovie v prípade súčasného (kumulatívneho) splnenia podmienok vyplývajúcich z jeho ustálenej doterajšej judikatúry v tejto oblasti, t. j. 1. ak ustanovenie právneho zástupcu odôvodňujú pomery navrhovateľa (ak vzhľadom na svoje majetkové pomery navrhovateľ nedisponuje dostatočnými zdrojmi na úhradu trov právneho zastúpenia) a 2. ak v prípade navrhovateľovej ústavnej sťažnosti nejde o zrejme bezúspešné uplatňovanie nároku na ochranu ústavnosti.

29. Sťažovateľ opísal svoje majetkové pomery len tvrdením, že jeho príjem mu nedovoľuje úhradu advokátskych taríf. Uvedené tvrdenie však nepreukazuje žiadnym dôkazom. Sťažovateľ teda nijakým spôsobom nepreukazuje splnenie prvej podmienky na ustanovenie právneho zástupcu.

30. Druhou podmienkou na ustanovenie právneho zástupcu je, že v prípade ústavnej sťažnosti nejde o zrejme bezúspešné uplatňovanie nároku na ochranu ústavnosti. Naplnenie tejto podmienky ústavný súd skúmal predbežným posúdením veci samej. Ústavná sťažnosť sťažovateľa je adekvátnym spôsobom odôvodnená, obsahuje dostatočné vymedzenie relevantných skutkových okolností, preto umožnila pochopiť podstatu sťažovateľových námietok. Ústavný súd tiež vychádzal aj z napadnutého uznesenia, ktoré tvorí prílohu ústavnej sťažnosti.

31. Ústavný súd konštatuje, že odmietnutie ústavnej sťažnosti sťažovateľa ako zjavne neopodstatnenej vedie zároveň k záveru o zrejme bezúspešnom uplatňovaní nároku na ochranu ústavnosti. Nie je tak naplnená ani druhá podmienka na ustanovenie právneho zástupcu sťažovateľovi, z toho dôvodu ústavný súd žiadosti sťažovateľa o ustanovenie právneho zástupcu v konaní pred ústavným súdom nevyhovet (výrok 2 tohto uznesenia).

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 21. novembra 2024

Miloš Maďar
predseda senátu